

Andrej Einspieler.

(Spisal *Fr. W.*)

Dné 16. prosinca t. l. je minulo deset let, odkar je zatisnil trudne oči oče koroških Slovencev, Andrej Einspieler. Naš list je takrat počastil tega odličnega narodnega prvoboritelja in prvaka naših bratov v tužnem Korotanu z lepo elegijo I. Sovrana. Ni pa še opisal doslej slovenskemu svetu njegovega življenja, kakor je to tekom let storil drugim za naš narod zaslužnim možem.

Andrej Einspieler je zagledal luč sveta dné 13. listopada l. 1813. v Svečah, v vasi lepe Rožne doline. Oče mu je bil tkalec, a poleg svojega rokodelstva je opravljal tudi službo cerkvenika, kakor pravi hišno ime: „pri Mežnarju“. Bogastva Andrejeva roditelja nista imela, a trudila sta se pošteno in marljivo, da preskrbita in odredita mnogoštevilno deco. Andreju pač ni kazalo nič drugega, kakor da bo tudi on tkalec: a zavzel se je zanj domači gospod župnik Herker. Ta blagi mož je mladino svoje župnije poučeval v zasebni šoli iz lastnega nagiba in na svoje stroške. Kmalu je župnik spoznal bistro Andrejevo glavico, in škoda se mu je zdelo dečka, da bi moral ostati doma za statvami. Zato pa je napel vse sile, da bi spravil dečka v šolo v Celovec. Deloma je sam obljubil stalne pomoči, deloma je pa izmoledeval pri prijateljih v glavnem mestu, da so skrbeli

„Dom in svet“ 1898, štev. 21.

zanj. Tako je začel Andrej l. 1823. hoditi v mestno ljudsko šolo v Celovcu. Vrstili so se mu dobri in slabi dnevi, prestal je dokaj pomanjkanja in trpljenja, a slednjič je srečno dovršil ljudske in srednje šole. L. 1835. so ga sprejeli v duhovsko semenišče. Da se je učil pridno, védel se vzgledno in se vestno

Andrej Einspieler.

pripravljaj za vzvišeni poklic, priča nam to, da so ga že po dovršenem tretjem letu posvetili v mašnika (6. vel. srpana l. 1837.). Sebi in svojim domačim v veliko veselje je pel novo sv. mašo v Svečah. Ko je prebil še jedno leto v semenišču, je bil nastavljen za kapelana v nemškem Pleiberzi. V naslednjih osmih letih je moral dvanajstkrat menjati svoje bivališče, dokler ga niso poklicali v Celovec za mestnega kapelana. Na tem mestu je deloval šest let (1846 do 1852). Ravno tedaj pa so ustanovili v Celovcu realko. Izpopolniti je bilo mesto veroučitelja. Einspieler poprosi za to službo in jo tudi dobi. Celih

trideset let je žrtvoval svoje moči mladini, poučujoč jo v veronauku in v slovenskem jeziku. Za ta predmet je napravil izpit l. 1855. na Dunaju pri prof. Miklošiču. L. 1882. pa je stopil v pokoj ter odslej vse svoje moči posvetil le ljubemu narodu. Želje in voščila njegovih častilcev ob zlati maši dné 21. velikega srpana l. 1887., da bi še dolgo deloval

za narod in domovino, se niso uresničile. Že koncem meseca listopada istega leta se ga je lotila huda bolezen, ki mu je bila v smrt. Vedno in vedno si je še želel življenja in zdravja, da bi mogel delovati za narod. Pa Bog je sklenil drugače. Vrli prvoboritelj je izdihnil svojo dušo dné 16. prosinca l. 1888. Splošno žalovanje po Slovenskem ob njegovi smrti, obilno spremstvo iz vseh krajev Slovenske in brez števila vencev ob njegovem pogrebu dné 18. prosinca ter razni tužni odmevi globoke žalosti po slovenskih listih so pričali, da je bila izguba za nas Slovence velika, posebno velika pa še za Korošce.

In res! Kar je storil Andrej Einspieler kot politični pisatelj za svoj narod, to mu je pridobilo trajen in hvaležen spomin pri vseh Slovencih.

Mnogo je vredno v naših dneh, ako zna kdo sukati pero, da tako poučuje in bodri narod. To vé vsakdo ceniti in vpoštovati. Toda marsikdo se dá — ne vem kako — zapeljati, da sodi zaničljivo o časnikarjih in urednikih političnih listov, češ, za kaj takega je kmalu kdo dober. Toda temu ni tako. Ravno političnemu pisatelju je treba obsežnega znanja, jasnosti v pojmi in v programu, lepe, gladke in domače besede, neustrašenosti in poguma, vstrajnosti in požrtvovalnosti. Zakaj gotovo mora biti tudi to, kar se ljudem ponuja le za kratek čas, recimo za jeden dan ali za jeden teden, dobro in temeljito, ker drugače tak pisatelj slepi, a ne poučuje, meša, a ne pojasnjuje, vzbuja mržnjo mesto ognja. Lastnosti, katere smo našli, imel je Einspieler v obilni meri.

Kdo bi odrekal Einspielerju mnogostransko in obsežno znanje? Sedaj je pisal v politične liste o šolah, sedaj zopet o davkih, sedaj o postavah in zakonih, in vse povedal tako umevno, da se vidi na prvi hip: mož je umel svojo stvar popolnoma. Poljudna, domača beseda ter lahkoumljivi slog, to je pridobilo „Miru“ že takoj v početku obilo naročnikov: ljudje so brali radi, ker so umeli, kaj beró.

Jasen kakor sinje nebo je Einspielerjev program, in trdno se ga je držal vedno. „Vse za vero, dom, cesarja!“ Kolikokrat se

ponavlja to geslo v njegovih spisih! In kako je deloval zanje? Prvi pomoček mu je bila šola. Poslanec Einspieler je često resnico povedal liberalnim tovarišem v deželnem zboru; očital je novi šoli, da je ljudstvo ž njo nezadovoljno v trojnem oziru: v verskem, denarnem in národnem. V verskem oziru se pritožujejo ljudje, da se pouk v šoli premalo naslanja na krščansko vero. V denarnem oziru je nova šola predraga. V národnem oziru je slaba, saj koroški Slovenci, ki stanujejo v 117 slovenskih župnijah, nimajo ne jedne slovenske ljudske šole. Tako in še hujše je govoril Einspieler o novi šoli. („Mir“ I. 20.) In po vseh številkah „Mir“-a, kjer se mu je nudila prilika, kazal je na slabe sadove nove šole, izprijenost in podivjanost mladine. Pa Einspieler ni samo zabavljaj in kazal napake in hibe, ampak tudi kazal pomočke. Najprej je izkušal vzbuditi živo národno zavest v Slovencih, n. pr. v člankih „Slava Slovincem“ („Mir“ III. 1, sl.), kjer je podal tuje glasove o Slovencih. In tudi drugače jim je vedno klical: „Zavedajmo se, da smo Slovenci!“ V članku: „Kaj je liberalizem?“ („Mir“ III. 9). je dokazoval, da so liberalne zmote krive, da se zatira naš narod. Državna šola ne pusti, da bi že pri mladih ljudeh prodrila národna zavest. Einspieler je vedel sam najbolje, ker je trebalo dolgo časa, predno se je predramil, kakor je večkrat priznal sam. Vzdrnila sta ga v bogoslovju Slomšek in Matija Majar. — Ko je mislil, da je vzbudil v Slovencih národno zavest, klical jim je: „Slovenci, poslužujte se svojih pravic!“ („Mir“ III. 6), kažoč jim postavno pot, po kateri morejo vsaj nekaj doseči. Dasi je klical rojakom ob takih prilikah: „Ne vdajmo se“, vendar pa ni napadal drugih narodnostij, ampak si je želel mirú ž njimi po besedah cesarjevih: „Naredite mir med mojimi národi!“ Ako pa hočejo mir, naj se i oni ravnajo po reku: „Vsakemu svoje!“ To je ob kratkem Einspielerjev program, to so načela njegove politike. Že l. 1848., ko je prvič prijel za pero, branil je ta načela in je z mladeniško navdušenostjo priporočal v Cigaletovi „Sloveniji“. Pisal je pa

ob enem tudi v zagrebško „Südslavische Zeitung“ in v praške „Slav. Centralblätter“. L. 1850. je ustanovil na svojo roko mesečnik „Šolski prijatelj“, katerega je čez štiri leta prekrstil v znanega „Slov. Prijatelja“. S prvim listom se je trudil za dobro šolo v verskem in národnem oziru, v drugem pa je podajal 30 let s pomočjo nekaterih sotrudnikov slovenski duhovščini dobrega gradiva za pridige. Temu listu je dodajal v letih 1864 do 1873 kot prilogo obsežni „Krščanski katoliški nauk“, ter iz njega priredil leta

1872. „Jedro krščanskega nauka“. Pri tem ogromnem homiletičnem pisateljevanju pa ni zanemaril političnega pisateljevanja. Leta 1861. je ustanovil nemški mesečnik „Stimmen aus Innerösterreich“. Pri liberalcih je bil ta list vse prej nego priljubljen. Po raznih spletkah so spravili Einspielerja l. 1863. zaradi nekega dopisa v zapor in mu uničili list. Ko so mu s pomočjo raznih paragrafov nakopali na vrat nove pravde, preiskave in obsodbe zaradi listov „Draupost“ „Slovenec“ in „Kärntner Blatt“, katere je neustrašeni

Dom družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Einspieler po vrsti urejeval, ustanovil je l. 1882. nov list: „Mir.“ Vse moči mu je posvetil in skrbel zanj prav do zadnjega trenutka. S tem listom je Einspieler vspodbujal rojake k národnemu delu, grajal in karal lene in brezbrizne, hvalil pa goreče, vnete rodoljube, kakor je bilo ravno potrebno. Siloviti odpor proti temu listu, raznovrstno zabavljanje po nemških časnikih je kazalo, da je bilo z „Mirom“ prav zelo pomagano koroškimi Slovincem, ki so se začeli sedaj vedno bolj zavedati svojih národnih pravic in jih tirjati na glas, naj je

bilo to ljubo ali neljubo Nemcem. Kot dober kažipot naj bi služil Slovincem tudi „Politični katekizem“, katerega je dal Einspieler l. 1878. na svetlo.

Pa Einspieler ni bil le mož besede in peresa, ampak tudi mož dejanja in odločnih korakov. L. 1863. so ga namreč izvolili za deželnega poslanca. Neustrašeno, a žal da skoro neuspešno je branil v koroški deželni zbornici pravice svojih rojakov ter zahteval izboljšanje njih razmer. Zato so ga l. 1871. zopet počastili in mu izrekli svoje zaupanje s tem, da so ga volili v drugič v deželni

zbor. V tretjič se je zgodilo to l. 1880. V tej častni, a težavni službi se je boril 17 let. Ko je praznoval sedemdesetletnico svojega rojstva, poslali so mu njegovi volilci premnogo zaupnic v znamenje, da so popolnoma zadovoljni z njegovim političnim delovanjem. Saj pa tudi ni nikoli zamolčal resnice, naj je še tako bodla v oči Nemce, in ta moška neustrašenost mu je pridobila srca Slovencev.

Omeniti nam je še jedno stran njegovega delovanja za narod, njegovo skrb za družabno življenje. L. 1855. je ustanovil s stolnim pridigarjem Hadererjem „društvo katoliških rokodelskih pomočnikov“ ter je bil temu društvu vedno velik dobrotnik in podpornik. Po njegovem prizadevanju je vstala l. 1863. tudi celovška čitalnica, a šest let pozneje je sodeloval pri ustanovitvi „Katoliškega političnega društva v Celovcu“. Toda vse to še ni nič proti nekemu drugemu delu Einspielerjevemu: proti „Mohorjevi družbi“. — L. 1851. sta se sešla pri Slomšku v Št. Andražu lavantinski stolni prošt Sorčič in Einspieler. Plod njih sestanka in pomenka je bila „družba sv. Mohorja“, ki je stopila na dan l. 1852. Ko se je l. 1860. izpremenila v bratovščino, bil je Einspieler iz-

voljen za blagajnika in podpredsednika ter je tudi ostal malone do svoje smrti. Einspieler in nihče drugi jo je po brezmejnem trudu in velikih žrtvah postavil na trdne noge ter ji pomogel k uspešnemu razvitku, kateremu se po vsej pravici čudimo, na katerega se sklicujemo, s katerim se ponajamamo pred svetom. Ko bi pokojni Andrej Einspieler ne bil storil nič drugega ko to, bilo bi dosti, da mu ohranimo Slovenci hvaležen spomin.

In kaj je prejel Einspieler na tem svetu za svoje neumorno, požrtvovalno delovanje? Svetnih častij pač malo. L. 1859. ga je imenoval knezoškof Wiery duhovnim svetovalcem, a k zlati maši mu je podelil sv. Oče Leon XIII. naslov častnega komornika papeževa: postal je monsignor. A narod slovenski, posebno naši bratje v Korotanu, ohranili so mu hvaležen spomin ter odkritosrčno ljubezen in udanost. Ta čustva so naznanili posebno ob zlati maši svojega prvoboritelja. Mislimo, da je dovolj povedano, ako rečemo: Einspielerjeva zlata maša je bil pravi narodni praznik. Saj se je pa Einspieler tudi pošteno trudil, da bi Slovincem pomagal; a ob tem ni iskal niti dobička niti časti, ampak le srečo narodovo.

Pesmi nagrobnice.

(Zložil M. Prelesnik.)

1. Spominščica.

Spominščica, spominščica,
Ki cveteš tu na grobi,
Zakaj ne cveteš raje ti
Na oknu v topli sobi?

Na oknu tople sobice
Vse lepše bi cvetela,
Tam tebi prilivala bi
Mladenke roka bela.

Mladenke bela rokica
Lepo bi te gojila,
Če tebe bi od ženina
V predrag spomin dobila.

„Ne zabi me, ne zabi me!“
Tako bi ponavljala
Besede ženinove si
In tebi prilivala.

Tako pa ti, spominščica,
Na grobu tu samevaš,
Le mrzel veter boža te,
In ti bledeš, zvenešaš! — —

Pa kaj mi dé spominščica:
Priatelj, ti se varaš,
Če cvetem tu na grobi jaz,
Zakaj, zakaj me karaš?